

A „KORUNK” KÖLTÉS-ZETÉBŐL 1932—1940

JÓZSEF ATTILA

INVOKÁCIÓ

Énekelni oly nehéz, hol kíváncsi szemek figyelnek,
Mégis, elfogódba bár,
Fújd el dalod, zengd a munkások dalát.
Föl vagy húzva az életre s végül minden óramű lejár.
Nyisd meg szíved, a világ alázatosan ül a kapunál.
Ez itt körül mind ellenség, gondold meg jól, az nyugalmat ad.
Énekelni oly nehéz itt, énekelj a munkások dalát!

Tekints körül e tört síkon, melyre kövér falkában épp betör a
homály,
Nincs ideje vigadásnak, ládd, a nap is feldöntött pohár.
Mi már nyugtalan álmunkhoz készülődünk — drága a világ, —
Cimpelni kezd a fáradtság; énekelj a munkások dalát!

Ó, hogy fetreng a nagy este! Erdős öléből sötéten dől a vér.
Az orvos szerint százhusz milliónak nem jut egy falat kenyér.
Ama százhusz millióban, mely a hold-zsupp fődte ölban
rongyaiban váj,
Megszületett az a Gyermek, kit nem véd sem Isten, sem
Király —
Egész világ ege alatt
Emeld föl műszered, szavadat, —
Ismered a modern pszichológiát, —
Szíved elől nincs menekvés. Énekelj a munkások dalát!

Rebbentsd meg a kíváncsiak gúnyos csapatát.
Hölgyek, urak, ismerősök. Mosolyogni akarsz, mint barát.
Rájuk vagy utalva. S mintha néznének egymást ablakon át.
— Csönrenjen meg az az üveg! Énekelj a munkások dalát!

(1932)

„HŐSÖKRŐL BESZÉLEK...”

(Részlet)

IV

Hosszú huhogás, rá fütty s újabb
füttyök, gyors veszéllyel tele!
Hallom a lármát mintha most is
fülem mellett süvítene.
Hallom az éles, szaggatott jelt,
a rohanó léptek zaját,
a percnyi csendet... majd a völgyből
a káromkodást, ugatást,
a kasznár, tiszt rekedt szavát.

Majd lödöbögést és egy régiebb
éjből három kemény lövést —
mintha szíven át tolongna
a bomlott, vak menekülés!
Torkomban érzem, itt lüktet még
a megindult riadalom
s a félelem, ahogy lihegve
átugrálnak az árkokon,
rohannak a domboldalon.

Mint villám, mint jég, mint szapora
gépfegyvenek magvas szele
söpör a kerten végig a vész
meg-megisméltlődő jele.
Látom a kedves nénikéket,
mint megriasztott madarak
rebbennek széjjel, forgolódik,
kapkod kis nagyanyám, szalad,
botlik a nagy terü alatt.

Amott a bokrok közt fehérő
szoknyák villognak: a sötét
éjben leánykák, lengő hajjal,
szállnak, mint fünge őzikék.
Repülnek hangtalan, — mögöttük
meglett férfiak, gyors fiúk —
megállnak percre, visszanéznek,
viszik vagy göngetik az út
mentén a duzzadó batyut.

Mentik lihegve a zsákmányt, mely
az életnél is fontosabb:
megannyi kő, milből tán egyszer
kis faluvégi ház tapad.
Húzzák, cibálják, mint a hangyák,
átesnek rajta, púposan
kúsznak csigaként véle, míg a
gazdatiszt fullajtárival
egyszerre hétfelé rohan.

Süvit a fütty, sokszorozódiik,
álmos, vérvörös szemeket
nyit egymásután lent a kastély,
mint pöffedt, irigy szörnyeteg.
Folyik a hajsza és ki tudja
hogyan folya ma is tovább,
ha nem rejtene minden árok,
bokor, fa, sőt a csószbanyák
a rémült tolvajok nyomát.

Ahogy a kutya kölykét védvén
kíméletlenül fehér dühét,
ahogy a kotlós szembefordul,
ha szétzavarják a csibét:
apáért, testvéreért, legázolt
népemért hirtelen hamag
fordul szívembe, elfelejtett
áttekintélednek, vad szavak
fortyognak és morajlanak.

És vágnék vágyva visszafutni,
állni a régi táj fölött
védelmezőként, óriási
karnal a fellegek között,
hatalmas testtel, is szavam mintha
a tátott holdból ömlene:
kiáltani keserűen, mint
a föld és vizek szelleme
messzedöngőn a völgybe le.

Lopjatok! helyes! tiszta szívvel
mondom, csak bátran, lopjatok,
van ki karddal, van ki arannyal:
timektek ez a harcokat!
És csak ügyesen! gyomrotokiban
a legtetovább fordulás,
a test legelső didengése
felsőbb, listeni biztatás,
tiszta kinyilatkoztatás!!

Akinek nincs, nem azért nincs, mert
nem jutna neki, — de azért,
mert lefoglalta más, ki előbb
nyitotta ki szemét, kezét.
S akinek van, ugyan miből van?
két keze után nemigen!
Így, vagy úgy: szerezte, mondják:
még jó szerencse, hogyha nem
véren szerezte, fegyveren!

Látom én jól, hogy szavaimra
felém e szép idombok megett
börtönajtók nyílnak maguktól,
mint hajlongó lakájsereg —
mit bánom én már, — amit mondok,

adósság, nagy, nagy tartozás —
jobbra és balra fizetnem kell:
oda bosszú és vádolás,
ide hála és vigasztalás.

Egy ország volt a föld, s egy ország
lesz, azé, aki műveli,
hamis a törvény, testvérek, mely
másként és másnak rendeli!
Nem vesztek hát, csak visszavesztek,
nincs mit szégyellni! — nézzetek
a vádlók, üldözők szemébe,
míg tekintetük megremeg:
ki itt a tolvaj, — emberek?

Jön a válasz már, jön a válasz,
mennydörgőn hova odacsap,
dadogó visszhanggal omolnak
egymásra gőgös vad falak, —
aztán eljöm a kor, midőn majd
a megtisztult mezők felett
nyugton cipeli tele zsákját
haza az őszi fellegek
alatt ki szántott és vetett.

Közel a kor, — szinte szagát is
érezem én, — könnyű, mint a tél
szennyes hava fölött ha egy nap
hirtelen meglágyul a szél.
Fűnge, friss tavaszok sietnek
felénk, mint portyázó hadak, —
a magaslatról, hova e dal
váratlan heve fölragadt,
látom gyors kanyangásukat!

Lobogóikat! s csillogást, mint
távol folyók acél-tűzét,
hozzák, mint ár az osztályharcok
merész, magas üzenetét —
Kitartás! kiáltom búcsúzáván,
betöltik végre az időt!
Kevély oszlopaival szédült
fordulatot végez a föld,
jog lesz, mi bűn volt azelőtt!

Lesz kor, midőn e máj furcsa
harcokon unokáitok,
ha hallja őket: eltűnődve
kőnyve között is mosolyog.
E mosolyért is, a derülő
jövőért, készülj kis sereg
keményebb harcokra, és közben,
mint minden hadbaszállt sereg,
tartsd fel magad, ahogy lehet!

Tartsd föl magad és gyűjtsd erődöt
barátkozva, bajtársian,
amíg egy nap majd az egész ért
indul egy széles, szép roham!
S vidáman mindezt, — már előre
ízelve a jó örömet:
a győzedelmet, a békét, mint
jó ügyért hadbaöltözött
katonák két csata között.

Lám én is, kít az ősi harc egy
hulláma előre dobott:
fiatok, én is már enyhülten
figyelem bujkálásotok.
Előbb még harag s már mosoly ráng
daloló szájam szögletén,
így nézek ikis szülém után is,
fut, fut a veszély éjjelén,
mint a megtestesült remény.

Lelapul, fülel és föllugrik,
hogyha utat enged a csönd,
gönyvedten igyekszik előre
árok alján, palánk mögött.
Viszi a lazsnakot, és mintha
sorsom, jövőmön mentené
ős bozótjából a nyomornak:
hálásan szaladnék elé,
emelni egy világ fölé.

Eltűnik előlem és újra
fölbukkan . . . mily vígan szalad!
nézem és hangom elakasztja
szívbeli forró indulat,
s meghatva némulok el, hogy lám
hazaér . . . hogy az éjszaka
mélyen fölcseng egy kis tehénke
elégedett, öntelt szava,
mint győzedelmi harsona.

(1932)

D E R Y T I B O R

A CSÜCSRÓL

Patak mentén, mely finom és buja fűzek lábait mossa
s kenyér színű, ért táblák közé vezet
s onnét sínek mellé, hol bokrokba akadva
mint asszonyhúség remeg a vonatfüst, s a fütty sima madarai
még a völgykatalán fölött keringenek,
az emeletes városokon át s a csendes, sötéthúrú erdőkön
s odébb, a pettyes piros faluban, hol egy kapu alól

szelíd borjú ügetett feléd és megszagolt,
autók és szekerek nyomában, melyek mögött a porállatok
felkelnek és némán imbolyognak a napfényben,
vagy a tengerpart habmarta vörös sziklái közt,
hol a víz fölött ferdén egy pínia ringatózik
s tobozait a dallamos öbölbe hullatja —
bármerre lép érzékeny lábad, vándor,

az idő kihullott ősz hajszálán jársz,
mely a lassan nőző világban fehéren kanyarogva mint az országút,
egy nyári délután, ha merőlegesen süt a nap,
s elérted férfikorod éretti óráját,
az illatos nagy hegyet,
felkunkorodva hirtelen a csúcsra emel.

Szétnézel. S megérted életed tájait.
Hátad mögött a múlt. Szemben a violántúli jövőből
felmerülnek egy percre — mint víz alól — a világ meghitt formái
s fátékba állnak. Az elfogódott patakot nézed a mélyben,
mely hogy a hegy lábát megkerülte, felbuzog
és színt vált. S már megdagadva sebesen tör előre
s gyorsan növekedő hajókat vesz hátára s odébb,
az évek hegyiségén túl a feszülő tengerbe ömlik. S a vonatot látod,
mely imént elhagyott s hogy most egy messzi országban kiköt,
az utasok már őszülő hajjal szerteszélednek a városban,
bőröndjeikből emlékek hullanak. Mögötted a piros falu
a földnek lassan forgó korongján eléd göndül
s felemelkedik mint egy fa. A parti sziklákat nézed,
a gőzölgő tengert, mely a régi dalra nyitja száját
— oly régi mint a fájdalom —

s hátrébb a síkon, az alkonyat vörös koszorú alatt,
önmagadat, egy gyorsan menetelő fellázadt tömegben,
ismerős, egyre öregedő mozdulatokkal
rohanna a füstölgő sír felé, mely hosszú utad végén,
ott hol a nyomorgók láncáikat rázzák
s a felszálló porfelhő a tájat lezárja,
egy új szabadságharcban eldőlni hív.
(1933)

BERDA JÓZSEF

A FIATAL KATONÁHOZ, AKIT BESOROZTAK

Nem bolond tábornokok, nem a hadvezérek
bitang tulajdona, inkább a gyümölcsét termő élet, a
magasztos szabadság birtoka vagy, te fiatal férfitest!
Mi egyedül vidámit: főként a szerelemé vagy te, nem
a nemes indulatokat letaglózó buta halálé, ki az ördöggel
köt szövetséget ellened, s lesben van megint már.

Ne halj meg azért se; élj inkább, dalolj, dicsérd
testednek emberi okát, hogy élni — élni az egyetlen.

s örök igazság még mindig e világon! Nem testvéreid, nem is a népek: csak bolondok törnek életedre, szépséged legrútább ellenségei, kiket az ostoba sors életed öröme ellen rendelt, hogy megvívd a gonosszal végre a magad dicsőségére méltó igazi csatát.

(1933)

V E R E S P É T E R

ÉN NEM BÚJHATOK EL...

Én nem bújhatok el csöndes villába a városom kívül, ahol még a szegény emberek is csak gyermektelen házmesterek és magános kertészek lehetnek:

sem a csendes úri házak legfelsőbb emeletére, ahol csak a magam nyomorúságát láthatnám, hisz a világból csak a szomszédok szolgálóinak porcáása hallik;

de még a bércaszárnyak sötét lyukaiba sem, ahol minden zug egy külön világ, szomszédját senki sem ismeri és koldus-bajait önmagába zárva hordja.

Én nem bújhatok el, mert kicsiny viskóm ablakán belátnak az arnajorók is meglátják, ha asztalomon egész a kenyér, és a gyerekeim tányérjám gőzölög a krumpli, ami talán húsnak is látszik;

s ablakom alatt osztályos társaim — csendes parasztok — avult csizmája cuppog a sárban;

és hűszéves menyecskék szégyenkeznek ferde sarkú csizmáikban a pócra fél kiló szalonnát és két kiló krumplit venni, megfogyott tenmetükön lánykori ruhák lógnak, halványodó arcukon tbc rózsá nyílik, mellük elszívta a gyerek, s csak bentül szemeikben izzik még a fiatalság tüze.

Nem vigasztal az sem, hogy rongyos kölykeimnél vannak még rongyosabbak is.

Lelkem háborgása nem szűnhetik meg egy pillanatra sem; nem csitíthatom olajba festett istenekben és márványba faragott istenmőkben való gyönyörködéssel, mert ilyenek nincsenek nekem;

de finom könyvekkel sem, amelyekben a hősök virágoz az almafák alatt egymás szemébe mélyedve ülnek,

keserű undorral hajítom félre — büdös hazugság! — és kiállok a kisajtóba inkább — de jaj!

gyerekek mennek épp, nyakukban koldustarisznya, madzaggal gombolt kabát lötyög rajtuk, dróttal kötözött csizmájukból a lábbujjuk kiáll s minden lépésüknél kifröcsög a sárlé,

— bácsi, egy kis kenyért, — mondják félénken, s ahogy elhaladnak, retkes bokájuk látszik, s egyikük után nyúlik a kapca.

Elborult szememmel fehér flanelbe burkolt gyermekeket látok, s lázadó indulatom im keserű sorokba buggyan:

Ó, én nem bújhatok el... nekem a lábamra tapcs és a fülemben ordít az élet.

(1933)

A Z ISMERETLEN KATONA

(Részlet)

AZ ISMERETLEN KATONA HOZZA AZ ÜZENETET

Hallom a háborút,
A háború üvöltését hallom.

Nem azért feküdtem sínomban,
Hogy amikor kilépek belőle,
A csapkodó gránátzilánkok elől
Acélsisakot tegyek fejemre,
Vagy a gázmaszkot felcsatoljam,
Hogy a mérges levegőben lélegzeni tudjak.
Nem azért.

Miért tehát?

Hogy nyugodtan tudomásul vegyem
Amiről itt fent tárgyalnak,
S hogy a számat könnyissam,
Ha itt az ideje.

Itt az ideje,
Hogy az ember a sorba álljon.

Az Ismeretlen Emberhez
Fordulok,
És afelé kiáltom:
Állj be a sorba!

Menj ki a repülőtérenre
És nézz körül:
Startra készen
Állnak
A bombavetőök.

A bombavetőök hasán
Láthatod a szárnyas bombákat,
Titokzatos folyadékkal
Telten,
Mint a szirup.
Ha szétrobannak,
Felhőkké lesznek.
Láthatatlan, lehetszerű
Húzó felhőkké.
Finom gázésővé.

Városokra és emberekre,
Állóvizekre
És folyóvizekre
Ereszkeedik.
Alatta erdők hervadnak el
És hófehérre asznak
Örökre.

Szagtalan lopakodik,
Ételekhez tapad.
Szaga nincs.
Íze nincs.
Áthat a falakon.
Beszivárog a földbe,
Egy parányi cseppel
Halálra mérgez.

Menj be a gyárakba,
Nézd meg az esztergapadokat,
A felhalmozott lövedékeket,
A gyújtókkal telt kosarakat.
— Szép fehér kosarak —
Most vonszolják be őket éppen,
Melléjük
Szuronyokat köszörülnek.

Menj, ahová csak akarsz!
A mozgósítási tervek készek.
Neved ott van a listán,
Az első napon
Behívna.

Ismeretlen Ember,
Állj be a sorba!

Ismeretlen Ember:

Nem arra születél,
Hogy a csatatereken
Aranyat ássál —

Nagyon jól leszel
Kukacok
Táplálékául...

A hatalmasok félnek,
Hogy túlságosan a közelükbe kerülsz.

Palotáik köré
Kordont vontattak.
Szöges dróttal körülvették,
Hogy bebiztosítsák magukat
Az éhség ostroma ellen.

A dzsungelokban feláll a vihar,
Végigszáguld a Jangce völgyén,
Tombol a rizsföldeken —

Chicágó felett füstöl a vihar,
Felhőkarcolóiba akasz kodik —

Belekap az ősendőkbe,
A Gran Chaco
Mocsarait rázza —
A föld övein tombol a vihar.

Vihart jelentenek Indokínából.
Vihar tántorog Budapest utcáin.
Vihar dúl Berlin fölött,
Viharna áll a barométer a Balkánon

Üres zsebekből vihart dudál a szél,
„Vihar” — áll kiírva a munkanélküliek hivatala fölé,
A munkaközvetítőkn gyúl a vihar:

Mindenki, akinek munkája nincs,
Mindenki, aki éhezik —

Egy darab vihart visz magával!

Millió viharhordozó.

Az ember, aki a sorban esik,
Viharoszlopként megy a sorban.
Torkán a vihar dala zúg.

Az Ismeretlen Katona
Megy a sor élén,
A vihar zászlajaként.

Viharfékezők, vihar-megnyugtatók!
Olajsima szavaitokat öntsétek ki a viharba!
Páncélautóitokat vonjátok ki a garázsokból,
Vezényeljétek: „csönd legyen, vihar.”

A világot belepte a vihar.

Ez alkalommal nem akar szünni
A vihar?

A tereken áll
Szélesen, izmosan —
A vihar.
Szél-kacagásával zsúfolt házaikba
Tör...

Mire vársz?

Ismeretlen Ember,
Lépj be a viharosorba!

(1933)

Méliusz József fordítása

JOHN REED

Író-portré, XX. század

John Reed tizenöt éve halott.

John Reed,

szülei, tekintélyes portlandi kereskedők, egyetemre keletre küldik, a Harvard egyetemre megy.

Reed vidám, kíváncsi fiú volt és mindenre szomjas. Egy férfinak sok mindent kell az életben szeretni, és Reed férfi volt. Szerette a férfiakat, szerette a nőket, szerette az arisztokratikus lunchöt, szerette a jó angol prózát s a ködös éjjeleket, szeretett inni és verselni, szerette a vízisportot és a baseballt, szavalókönyusokat vezényelt és macskazenét, beszélt ősnégi klubok borostyán övezte fal előtt (nem éppen a legjobb klubok előtt, miután vére nem volt elég ritka a legjobb klubok számára) —

s a haldokló ősz, a legjobb angol prózát, a szélesen lebegő lámpákat, a szilfák alatt a szürkületet, a legutolsó villamoskocsit, amely a Haymarket felől a cambridgeport-i vak gyárutcákon keresztül csilingelt, a részegeket, az „áldomást”, az auditoriumok bágyú beszédeit —

Reed, közepette a világnak: Villon, aki a tanyáját keresi a Sullivan Street körüli olasz felhőkarcolókban —

Reed matróz volt egy állatszállító gőzösön, meg akarta nézni a világot, kalandokra startolni, komikus történeteket mesélni, lázas estéket megélni a városokban, hallgatni a gyárszínénak ezerféle bögését, asszonyok mágikus pillantását elfogni, Európát szagolni, Párizst mint egy orszárgigát benyelni, Reed!

Itt volt azonban Linc Steffens, aki a kooperatívák áldását hirdette, s gyér marxizmusát mint a porculkrot szórta szét a tömeg fölött, és itt volt ama nyugati férfi, aki meg akarta reformálni a mélységeket —

Reed a legjobban szeretett volna hordóban élni és verseket írni, de elment a meetingekre és az éhezõ emberek közé,

nem tudott annyi sok éhezõ ember közt verseket írni.

Nem tanulta volna meg az iskolában kívülrõl a függetlenségi nyilatkozatot? Reed nyugati volt, és a szavai helytálltak azért, amit jelentettek. Szelleme még friss volt Nyugattól, s ha a Harvard Club bárjában valami gazdag jampecnek valamit mondott, úgy helytállott azért, amit mondott a lába sankától egész fésülhetetlen haja hullámaig.

Vére nem volt elég ritka a Harvard Club, a holland Treat Club s a nagyon tiszteletreméltó, de nagyon unalmas New York-i Bohémia klub számára.

Reed vidám és kíváncsi volt és mindenre szomjas és férfi. S egy férfinak sok mindent kell az életben szeretnie.

1913.

Felutazik Patersonba, hogy a sztrájkról írjon. Írt a felvonuló textilmunkásokról, akiket megverték s a sztrájk alkalmával letartóztatottakról —

mielőtt még tudta volna mi történt, õ maga is beállt a sorba, együtt menetelt velük, megverték és a börtönbe dobták —

a lap kezességét akart vállalni, Reed visszautasította, még többet akart tanulni a sztrájkolók között a börtönben,

és tanult annyit, hogy megtudta, hogy valamit tenni kell az éhezõ emberekért.

A „Metropolitan Magazine” elküldte Mexikóba, a megbízás: írjon Pancho Villáról.

Pancho Villa megtanította inni és a kitért hegyek, magas kaktuszok, páncélvonatok és zenekarok, amelyek apró tereken kék fátylú indiai lányokat táncra zenéltek,

és a véres por, a puskalövészek zaja, a sivatag feletti iszonyú éjszaka halk, barna pecnolás

éhezve, haldokolva, megvilkolva a szabadságért,

a hazáért, a vízért, az iskolákért —

Mexikó megtanította inni.

Reed nyugati volt, s a szavai helytálltak azért, amit jelentettek.

Kiütött a háború — a hóvihár, amely kiütött az országban minden Diogenész-lámpást.

A jó emberek hadseregeket szerveztek és gépfegyverek után kiáltoztak. John Reed az utolsó volt a nagy haditudósítók törzséből, akik a cenzúra számára forróvá tették a poklot s a bőrüket egy tudósításért kockára tették.

Ha meg akarják tudni, hogy milyen volt a háború, akkor olvassák el Reed tudósításait

a német frontról,

a szerb visszavonulásról,

Szalonikiról,

a repedező cári birodalom lövészárkairól,

a titkosrendőrség nemzetközi maffiájáról,

a kulmi kazamatákról.

Joffre-ék nem akarták beengedni Franciaországba, mert azt mondták, hogy Reed egy alkalommal Rheims előtt a német állásokba lopódzott és elsütött egy német tarackot, amely a „civilizáció szívére” volt irányozva; mindezt azért, hogy a német legénységet szónakoztassa. De vajon nem mindegy, hogy ki sűti el a tarackot? Reed a fiúk közt volt, akiket a pokolba küldtek, a németek közt, a poilu-k közt, a muzsikusok és bulgárok közt, minden nemzet frontmedvéi közt, a szaloniki kolera-barakkok haldoklói közt —

Reed

1917 októberében

a katonák és parasztok közt volt

Pétenvárt —

„Tíz nap, amely megrengette a világot”,

Reed megírta minden idők számára!

Már nem Pancho Villáról írt, már nem a Harvard Clubról,
már nem a Provincetown Players-ről, már nem terveket szőtt
valamely antik színházról, már nem rimes prózát írt s valami jó
haditudósító riportjait, akit valami blód mesével kiküldtek —

ez már nem tréfa volt,

ez komoly volt!

Delegátus,

vissza Amerikába, ítélet, Wilson, aki megtöltötte a börtönöket,

hamis útlevelek, beszédek, titkos dokumentumok, orvos a Vöröskeresztnél,

menekült egy szénszállító hajón, a Mississippin lefelé,

börtön Finnországban, minden papírját ellopják, már semmi kilátás az
írásra, már semmi kilátás az életre, már semmiféle beszélgetés a kandalló
előtt a takaros kollégiumi ifjakkal —

a Harvard Clubban mindent elintellektualizálnak, hogy a világot elaltassák
Pierpont Morgan miatt —

a világban már nincs tréfa

csak gépfegyvertűz és halál,

a Szmolnijban nem alszanak többé,
mérges gáz, éhség, tetvek, poloskák, kolera, tífusz,
már nincs a sebekre pólya, nincs kloroform, nincs éter, ezek halmnak meg
gennyben és vérben, elüszkösödött sebekben, csontszúban, nincs Vöröskereszt,
csak sárga keresztos gránátok és mindenütt kémek,
tankok az Isten ellen!

A Szmolnij ablakai izzanak mint a folyékony acél,
a Szmolnijban nem alszanak többé,
Szmolnij, a gigantikus üzem, huszonnégy órát dolgozik,
Szmolnij, az óriási száj, embereket nyel be, nemzeteket,
reményeket, ösztönzéseket, félelmet —
nyersanyagot
az új élet
cölöpei számára.

Egy férfinak sok mindent kell az életben szeretnie,
Reed nyugati volt, s a szavai helyfáltak azért, amit jelentettek.
Reed mindent az olvasztótégelybe dobott,
munka és szeretet —
munka és szeretet
forrasztják össze az új életet.

Írt, vállalt megbízatásokat, mindenütt kémek vették körül; dolgozott,
míg elesett.
Tífuszt kapott és meghalt Moszkvában.
Egyedül.

A Legnagyobb Téren égették el.

(1934)

Gál Gábor fordítása

M Á R I A B É L A

EGY MEGŐRÜLT FORRADALMÁRHOZ

Te már inkább halott vagy, mint élő: agyad elborulva,
tüdőd elhasználva, életed pusztulóban,
csak két örületben és lázban égő rettenetes szemedben
él még elmúlt életed emléke és a borzalmas jelen vádjá.

Én ismerem múltadat: fáradhatatlan forradalmár,
a véres anconai napok névtelen hőse vagy te,
embertelen üldözések és Tremiti-szigeteken száműzetésben töltött
kegyetlen évek roppantották össze alattad az értelem hídját.

Tudom, hogy lázadó voltál, és bocsáss meg, hogy egy világos
percedben
észrevétlenül hozzád hajoltam és megkérdeztem, melyik párt
volt a tied: szocialista? kommunista? anarchista?
Te rám nézből vádló szemekkel, és mint ahogyan örülthöz illik,

rettenetesen ordítani kezdte, hogy csak úgy zengett belé
az egész nagy körterem: meghaltak
nemcsak a jelenlévő ápolók és szomorú sorsú társaid,
de talán a világ minden távoli táján:

„Mit érdekel ez most minket” — ordítottad — „a szabadság pártja;
a sza-bad-ság-párt-ja, értitek, ez az én pártom!”
Én szégyenkezve és meglepülve hallgattam, míg az ápolók és a
betegek
csak elmosolyogták magukat, de nem törődtek tovább szavaiddal.

Én ismerlek és szeretlek téged, de te nem tudod,
hogy aki a pulzusodat fogja és sorsodat tisztelettel követi,
az nemcsak egy messziről jött vendég, hivatalból kirendelt
orvosod,
de (ha hangosan nem is mondhatja ki): barát és testvér!
(1934)

LOUIS ARAGON

MAGNITOGORSZK

(Részlet)

A MULT

A föld s a szelek násza borzong,
az ég a rideg tájba hal.
A szél s a föld csatázik ottan,
hol elnémul a szó s a dal.

Íme a terméketlen síkság,
a vég- és testnélküli, tar.
Íme a roppant porfelhő, mely
elfeledt holtakat takar.

Füveket, vízesést borzolva
vihar rohan neki a földnek.
A vihar hahotáz, mikor a
kunyhók recsegve összedőlnek.

Didergő muzsikaszó szállong
az ég felé, milként a pára.
E didergésben él az ember,
sötét és gond rabja az árva.

1929

Gora Atas.
A vén, gondatlan föld
viharvert kebelén
hanyagul hevernek fekete kincsei.

Vas szendereg a magányosság ölén.
Mágnes csillan a szikla kövében.
Mesélik,
az őstengerek idején —
akár a perzsa regében,
hol Seherezáde elbűvöli a szultánt —
valami sziget vonzotta ide a hajókat,
magához tépve szögeiket.
Mesélik,
a pokol acélökle meredez itt.
Mesélik,
az éjszaka villanyos szíve ez,
vihar ejtő árnyék-kelepce,
madárigéző bűvöletes sötétség,
mélybe enyészett istenségek sírja.
Mondják,
a csönd szemévilága ez,
ám ha az ásványkutató
a kőzetek fölé hajol,
mit mond vajon az ásványkutató?

Gora Atas.

Apró lován
hosszú zöldköpenyes ember álmodozik,
hasznlóan a vándorló ősi népek
zömök, sárga vagy barna
világhódítóihoz.
A föld mágneses természetéből nem bír
tüzet,
vasat,
lávát,
acélt
csíholni.
A ló patája hiába vág a földbe,
virágok illata, légyraj s az idő kavargat itt
tavasztól ősziig, ősztől tavaszig.
Az ember
csak álmodozik zöldes,
bíbor
vagy kék,
sárga vagy aranyra
kifakult köpenyében,
hogy már nem is ő az, aki álmodozik,
hanem a köpenye —
a haszontalan hegy tövében,
mely a pusztaság közepén dús kincseket rejt.

Gora Atas.

Túl

kékségeden kezdődik Szibéria.

Túl

homlokodon kezdődik a reménytelenség.

Túl

kincseiden a pusztítás kezdődik.

Az Ural folyó — mely elmettzi Európát a mesebil
lengé démcnök végtelen pusztáitól —

nyaldossa érc lábaidat.
Az ég és Teközted tükrös jelbeszéd villog.
Mily' nyugodtak vagytok ostoba
szőnyetegek,
nem halljátok az újjítók lépteit,
kik fellöbentani közelednek felétek
a londoni száműzött világot mozgató szavát:
„... a feladat
megváltoztatni azt...”

HIMNUSZ

Visszaadták az embert a földnek.
Azt mondták: Mindannyiotoknak lesz mit enni.
És mindannyiotoknak lesz mit enni.

A földre terítették az eget.
Azt mondták: Az istenek elmúlnak.
És az istenek elmúlnak.

Munkahellyé tették a földet.
Azt mondták: az idő kiszépül.
És az idő kiszépül.

Gödröt ástak le a földbe.
Azt mondták: itt tűznek kell kicsapni.
És itt tűznek kell kicsapni.

A föld uraihoz fordulva
azt mondták: mind' megsemmisültök,
És mind megsemmisülnek.

Kezeik közé fogták a földet.
Azt mondták: a fekete fehér lesz.
És a fekete fehér lesz.

Dicsőség a földön s a napfényes
földeken a változott napoknak.
És dicsőség a változtatóknak.
(1935)

Korvin Sándor fordítása

RAFAEL ALBERTI

SZVETLOV GRANADAI ROMÁNCA

Harcba mentünk lassú ügetéssel, s az „Almácskát” dúdolta csapatunk.

És ez a dal ott maradt remegőn a zsenge szálú fű közti
utolsó pihenőnk halványzöld füve közt.

De van már más dalunk, messzi országról szóló, mit
cimborám hozott, egyedül, lova hátán.

Elnézte szülőföldjét, és ezt a dalt dúdolta: Granada,
Granada, ó, drága Granadám!

És ügetett és ügetett és egyre dúdolgatta. Vaj' hol
láthatta pajtáscm a spanyol béceket?

Mondd csak, Alekszandroszk! Mondd csak, komám, Zsarkov!
Honnét szedtétek a kaszüljait szót?

Szólj meg, Ukrajna! Nem őrzi-e szérúd Sevcsenko Tárász
prémes süvegét?

Mondd, cimborá, honnan e forró dal: Granada, Granada,
ó, drága Granadám?

Halk szavú álmódó ez, ilyképp válaszol. — Egy könyvben
láttam, testvér, a messi Granadát.

A neve fennem csengő, a dicsősége fényes,
dél-spanyolországi büszke tartomány.

Otthonom elhagytam, s katonának álltam, földet hódítani a
granadai népnek.

Szüleim, isten veletek, családom, isten áldjon... Granada,
Granada, ó, drága Granadám!

Álomban ügetünk egy-kettő megtanulni az ütegek
mennydörgő tűz-szavát.

Feljött a nap és ismét lebukott. A lovacska nem győzi már
a sztyeppét.

De az idő hegedűjén csapatunk egyre játssza, mindegyre
búsan játssza az „Almácska” dalát.

S a te dalod, barátom, mi lett az égő dallai? Granada,
Granada, ó, drága Granadám!

Teste a földre omlott, most távozott először fakója
nyergijéből.

Láttam: a hold ráhajlik tetemére, s a halott ajkak azt
súgják: Granada...

A csapat messze járt; elhulltát meg se látta. S az
„Almácska” a harcunk végéig elkísért.

Szép szülőföldje nem hallotta többé: Granada, Granada,
ó, drága Granadám!

Ő beleveszett az alkonyati csöndbe. Tiszta környecsepp
a lehanyatló napban.

S az élet új és új dalokat költött... Ne bánkódjunk értük,
cimborák.

Ne bánkódjunk, ne bánkódjunk... Ne bánkódjunk,
cimborák... Granada, Granada, ó, drága Granadám!

(1936)

Amigó László (Gaál Gábor) fordítása

FODOR JOZSEF

KÖLTŐ, HOZZÁD SZÓLOK

Iránytalan kor! Cél kell most s nem a
Napokban s éjszakáiban elveszett
Jajja! Rettentő mi rád vár — s a ma
Akit elküldött: jobb, ha szétreped
Hang nélkül, mintha kürtje új hitet

Nem zúg! Szörnyű a rossz, ami föléd
Tomnyosul: de bús élet-eseted
Mellett egy világ van — s hiú a lét
Csődjét egygyélátni avval, mi tiéd.

Új hajnalt kelj fennen hirdetni hát
Te! Ment mit vár untig-nyútt bánatod
Közhelye itt — amikor a világ
Szenvedés: s mi fonnóbb varázslatot
Jelent: a remény! Enyhhel áztatott
Seb dühe enyhül; s a maga felett
Uralkodó dac tettet szül halott
Kilátások között: s míg zeng ered
S ujjad moccan — még minden, ami lehet.

Új világ forr a rettentő dühű
Napokban; milyen villámok, jelek
Lengnek elém! Sose várt tiszta, hú
Karma még annyi tér. Halld, hogy remeg
A föld: mint mikor forrva, fellegek
Száján ágyúzza a Sorstól tepert
S fellázadt lét az Ūrt! Soha beteg
Ész álma nem lett előbb, s lizzva, telt
Torokból, mit megszállt ajka énekelt!

Jaj, ha rossz percek s nyútt idegek
Győzik erőd! Tudd meg, az Elhívott
Nem ensorsában él csak; s hó, hideg
S baj: edző fürdő érc-akaratom
Élének: és mi szörnyű várhat ott —
Hol a legrosszabb, mi les utadon,
Csak a halál! De a merész kezét
Világ jutalmazhatja: s parlagon
Teng az óvatos s csügged, mint a barom.

Fel! légy a kor zászlója! Míg az éj
Tart, tündököl a fény. Mi egyedül
Fűt: az igaz legyen, s egy szenvedély:
A szabadság. Valld rettenthetlenül,
Ha kígyót fon huroknak s börtönül
Poklot izzaszt a kény! — A ráborult
Felhőn átég a Nap! Végtelenül
Hitt eszme győzve gyúl: míg elvonult
Felhőként fut az elnyomó nyomorult.

Az idő erjed s mélyiben a vad
Robbanás érik. Harc jön, amelyet
Nem látott szem! Az éj s fény összecsap
Egy tűzontó, végső, eszeveszett
Lázban: és minden szó a sereget
Növelheti, mely a szent ügyre fel
Senken. S el hogy bírod a holt szemek
Vádját, ha veszt a Jó: vagy győzve kel
Ujjongó szava — s te ottan nem leszel!

(1936)

VONATOK BALLADÁJA

Vonatokon utaztam sok állomáson át, s dübörgő hidakon
 táviródrótok suttogták fülembé röpke szerelmüket
 hegyek — alvó titánok — között,
 kiknek hűvös homlokára kócos barna felhők hullanak:
 repülnek víjjogva a vonatok, mint fészüküket kereső sasok,

szemaforok zöld és piros nyálat köpnek szemükbe,
 fengetegek cibálják füstös üstökük,
 s hol a láthatáron égnek félelmetes tüzek,
 delejes viharban futnak ők a villámok sánga nyilai elől —
 mikben fölriadva tótágast állanak a fák:

árryékuk hamar megfűndik számos vizekben,
 sok boldog szikra táncol az éjszakában,
 sok eső csapkodja a vagonok ablakát,
 tejjüveges lámpákból lidérces fények sápadt ezüstje csorog,
 idegenek között ó sokszor ültem én,
 kiknek bozontos szemöldöke alól rajzanak a baljóslatú álmok;

itt-ott megállanak dohogva a vonatok,
 óriási állomások boltzatai alatt
 türelmetlenül fűttyentve megferesztik forró vizükkel a síneket,
 majd prüszkölve loholnak tovább!

hidegjelős, zöld holdak alatt
 tájékok bukácsoznak hülyén, mint bogáncsok a sztyeppék szelében,
 vagy a nap guruló rumoshordója fröcskölő rájuk sárga levét —
 de a vonatok szépek! szép a távolságok delíriuma!
 szép vadul átröbogni bambá határok kordonain!
 s utazni, messzire... Kelet felé!!

(1937)

ILARIE VORONCA

SOKASÁG, TE

Álltam horgonyok habos csikorgásával telt kikötőkben,
 tapintottam a levegőt tétován, mint vállát félénkem emelő lomb
 a tavasz kezdetén,
 álltam erdők mellett, melyek énekeltek szakdatlanul külön
 tagokban,
 mint ahogy a szétvagdalt giliszta részeiben is vonaglik tovább,

átsiklottam árnyéktalan, örökös delen,
 mint Fortunátus erszényében, szivemben apadatlanul csengett a dal,
 álltam a kóbor áruossal csapszékek gőzgomolyában,
 sírtam, vagy énekeltem együtt a letarolt ligetekkel.

Sokaság, te, mint egy tenger visszafogadtál engem és tovalöktél,
magányosan úgy sajtolódtam beléd, mint szénbe a csillogás,
s ráismerem a hajótöréstől mélyre hasított sávban
hangcmra, mely egyre nagyobb hullámokat vet benned.

Hallgattam éjjelenként halántékomban hogy csörög a vér mint a
lánc,

mígnem a fej hajója egyszerre fölszabadul
s eltűnik a bú meg a sajnálat zűrzavarával
a föld nedves, magy függőnyein át.

És te, sokaság, te kérlelhetetlen: meghasíthatod szememet
mint madár zúzóját, amelyben még meleg a málé,
megtalálok benne a hegyeket, országokat, óceánokat,
főlhalmozódva minden látcmást, mint a bűvös lámpában.

Vajon nem visszhangzanak-e kagylókként majd a csontjaim,
teli az éhség fájával, megtorpanással, teli
a homokkon átszüremlett sós nappal,
jéghegyekkel, melyek csendesen siklanak az álom hajói felé?

Velem leszel, diadalmaskodó, vad sokaság,
még a húscmban romboló fényben és velem leszel,
áttörsz rajtam még egyszer városaiddal, vágóhidaiddal,
dalcmat kiszakította, mint vén banyából az aranyfogat.

És szólsz magadban: íme a mésszé vált napok,
ím a bozóttá vált csukló és mirigy,
ám valahol a mélyben lesz egy délután
ablakkal s azon egy arccal, mely esőcseppként hozzája tapad.

S megérted-e? Nem volt eszköz, mely megölte volna sorsomat.
Hangcm ott volt a zengő palotában, a mélabús viskóban ott volt,
szívemmel úgy jártam-keltem mindenütt, mint kalitkával,
melyben a költemény szomorú madara magányosan dalol.

(1938)

József Attila fordítása

LUCIAN BLAGA

S Z Á Z A D

Földalatti gépek mozognak. A tornyok felett láthatatlanul
a földrészek elektromos beszéde.
A háztetőkről antennák tapogatnak.
Az utcákon egymásba iszéklenek a jelzések.
Színházakban a fény kiabál, s éjig magasztalódik az egyéni
szabadság.

Romlást hirdetnek s a szavak vérbefútnak.
Osztezkodnak most valahol a legyőzött ingén.
Arkangyalok, akik a várost büntetni jöttek,

perzselt szárnyakkal tévelyegnek a bárók között.
A fehér láncosnő vérükben gázol s megállott
nevetve lábujjhegyén, mint egy felfordított üvegen.

De fenn, ezer méter magasban, kelet felé
a csillagok meséket súgnak a fenyvesek között,
s az éj közepén a vadkanok orra
megnyitja a forrásokat.

(1940)

Szemlér Ferenc fordítása

*Ez a versválogatás egy nemrég megjelent különös és rendkívül érdekes kiadványból való: a romániai Irodalmi Könyvkiadó gondozásában ugyanis *A Korunk költészete* címmel közreadták e kolozsvári folyóirat háború előtti évfolyamainak versanyagát. A *Korunk*, mint ismeretes, a harmincas években az egész magyar szellemi baloldal egyik legkomolyabb gyülekezőhelyének számított, s főképp akkori szerkesztőjének, Gaál Gábornak, a kiváló marxista esztétának és irodalomszervezőnek, a „kommunista Osvátnak” érdeméből, a korabeli szocialista forradalmi költészet eruópai műhelye és fóruma lett a magyar nyelvterületen. A magyar szocialista líra két világháború közötti termése jó-részt a *Korunkban* látott napvilágot, és Gaál Gábor kiváló érzékét és világ-irodalmi tájékozódását bizonyítja, hogy a *Korunk* versfordításainak sűrűjéből is a kor költészetének csúcsvonulat emelkedik ke, s ez a láncolat nemcsak humanista eszméiségében, de a formai újítások, a huszadik századi formateremtés jegyében is egységes. Gaál Gábor a legszigorúbb eszmei követelményt állítja a vers elé: közéleti ihletésű, harcos, militáns lírát követel, „az életközösség-beli, a társadalmias látományát” kéri számon, de nem zárkózik el az európai avantgarde eredményeitől, sőt azokban látja a szocialista költészet természetes megjelenési formáját: Brechtet, Aragont, Dos Passost fordítja és fordíttatja, Déry Tibor avantgardista verseit közli, és nagyszabású vitát szervez a folyó-irat hasábjain az avantgarde jelentőségéről az új európai lírában, az elsők között ismeri fel József Attila költészetében a lírai egyetemességet a szocia-lista egyetemesség szintjén, és következetesen teret biztosít a jobbról-balról támadott, üldözött költőnek... A *Korunk* verseit tartalmazó impozáns anto-lógia átlapozása után, igazat kell adnunk a kötet szerkesztőjének és előszóíró-jának, hogy „a *Korunk* lírája a harmincas években előre vetíti a századközep mára a világirodalomban kibontakozó légkörét, sajátosságait: a *Korunk* lírája — világirodalmi jelenség volt”.

Az itt közölt versosokkal igyekeztünk nyomon követni Gaál Gábor *Korunk*-jának fontosabb költői fegyvertényeit és egyben emléket állítani a magyar és az európai forradalmi költészet egy izgalmas, hősi korszakának.